

BEAUTIFUL AND FORGOTTEN (ANTOANETA BODISCO)

AI. CISTELECAN

“Petru Maior” University of Târgu-Mureș

Abstract: The article describes the literary work of Romanian poetess Antoaneta Bodisco, focusing on the most relevant features of her style and thematic universe, while at the same time contextualizing her cultural profile in the Romanian society of the first half of the 20th century. As the author underlines, Bodisco stands out as a poetess favoring confession and reflection in a mediated way and employing a classicist style.

Keywords: Antoaneta Bodisco, Feminine Romanian poetry, poetic classicism, reflection, confession, sense, sensibility.

Era atât de frumoasă încât nu numai că tulbura toată strada și răsuca toate capetele după ea, dar mai și stârnea gesturi spontane de mare teatru galant-stradal: în noiembrie 1943, abia ajunsă la Madrid ca secretară a Institutului Cultural român și asistentă a directorului Alexandru Busuioceanu, un spaniol absolut și intempestiv își așterne pelerina sub picioarele ei, atât de brusc încât fata mai că se împiedică.¹ Dar n-o face, firește, căci frumusețea nu se împiedică în omagii, ci doar trece suveran peste ele. Tot frumusețea ei trebuie să fi fost și cauza imperativă care l-a determinat pe Cioran să-i care bagajele la tren (de era să-l și piardă), măcar că Cioran nu era nici atunci singur. În orice caz, la hotelul din Paris, unde s-a oprit pentru a lua trenul spre Madrid (va călători, de la Paris pînă la granița spaniolă, în același compartiment cu Mircea Eliade, aflat și el în drum spre Lisabona), o aștepta un întreg ciopor admirativ: Cioran, Eliade, Horia Rădulescu, Ion Dragu² ș.a. De nu se vor fi strîns acolo anume pentru Antoaneta, nu contează: contează c-au rămas mai toată noaptea pentru ea, sporovăind vrute și nevrute. Iar dacă mai e cineva care nu crede că era atât de frumoasă pe cît zic, n-are decît să se uite la fotografia ei din nr. 4/1998 al *Vetrei*. Să vedem dacă mai încap apoi obiecții și rezerve.

Dacă și așa mai încap, mai adaug doar poeziile pe care i le închină Alexandru Busuioceanu (dintre care una atât de frumoasă încât însuși Vicente Aleixandre ”ar fi vrut să fie scrisă de el”); ca să nu mai spun că, din scrisorile publicate de Liliana Corobca,³ rezultă destul de transparent că Antoaneta n-a fost cauză chiar mică în impulsul poetic al lui Busuioceanu.

Și asta nu e totul. Cine a auzit-o vorbind/citind la *Europa liberă* (după moartea soțului, în 1962, se mută, cu fetița încă mică, din Spania în Germania) știe că Antoaneta ar fi fost lectorița ideală: cu un glas de nu profund, în orice caz cu ape de mătase adîncă, în care făceau ecou discret vibrațiile interioare; o voce învăluitoare ca o ninsoare însoțită și ca o umbră de tei. O voce de vrajă, asta e sigur.

Pe Antoaneta Bodisco o chema, înainte de măritiș, Iordache și – ne spun dicționarele⁴ – era nepoata lui Vladimir Streinu.⁵ E piteșteancă, fată de ofițer (s-a născut în 1916, la Pitești;

¹ Cel puțin așa-și amintește – și nu cred că inventează – în *Rememorări-le din Vatra*, nr. 12/1997.

² *București, Gara de Nord*, nov. 1943, în *Vatra*, nr. 9/1997.

³ În *România literară*, nr. 7/2004.

⁴ Har Domnului, e prezentă atât în *Dicționarul scriitorilor români*, A-C (coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995; articolul dedicat ei aparține chiar lui Mircea Zăciu), cît și în *Dicționarul general al literaturii române*, A-B (Editura Univers Enciclopedic, București, 2004; articolul e semnat de Stancu Ilin), în *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989* (Editura Compania, București, 2010, Ediția a II-a revizuită și adăugită) a lui Florin Manolescu, precum și în

moare la Köln, în 2005), cu o copilărie ce pare, din memoriile ei, o poveste frumoasă și inocentă.⁶ La Pitești începe să și scrie poezii ("sub nucul bătrîn", pe care nu-l va mai regăsi în 1970, cînd face o vizită în țară, după exilul început la sfîrșitul războiului), printre lecțiile de vioară predate de "domnul Serafim".⁷ La secția de "clasice" de la literele bucureștene e colegă cu viitorul mare arheolog (italian; sau pentru italieni) Dinu Adameșteanu iar după absolvire Ion Petrovici o va angaja la ministerul propagandei și la cel al culturii – de unde o va trimite la Madrid.⁸ Tocmai la timp pentru a asista la premiera spectacolului madrilen după *Demonii* lui Dostoievski, în adaptarea lui Arvid de Bodisco, "balticul germano-ruso-estonian" pe care-l și cunoaște cu acest prilej și cu care se și mărită (nu chiar repede, dar nici prea tîrziu).⁹ Exilați amîndoi, și ea și Arvid, trăiește, zice Mircea Zăciu, din meditații și colaborări la radio și-n presa madrilenă.¹⁰ În orice caz, nu se lasă și se probează ca scriitoare în spaniolă, publicînd, în 1949, la Madrid, un roman - *Un puerto en el Mar Negro*, despre care Florin Manolescu zice că e "de aventuri pentru tineret".¹¹ A scris și poezii în spaniolă, ba chiar a început și un alt roman spaniol, din care a rămas doar cu fragmente (plus niște traduceri din Properțiu, în amintirea profesorului ei preferat, N. I. Herescu); s-a încercat, fără mare noroc, și-n cariera de scenarist.¹² Începe să-și publice poeziile (și prozele), în revistele exilului românesc, după 1950, iar în 1970 Mircea Popescu îi forțează mîna și-i editează, la Roma, singurul volum: *La apus de cuvînt*.¹³ E un volum care are eleganța unui album de artă, cu ilustrații de Eugen și Tudor Drăguțescu.

În cele *Două cuvinte* așezate de Mircea Popescu în deschiderea volumului, acesta o consideră "o post-gîndiristă umblată prin Europa" (nu doar ca turistă, firește, ci mai degrabă ca instrucție poetică) și "mai înrudită cu Pillat decît cu Blaga"; dar înrudită, "mai ales, cu Voiculescu". E o empatie pillatiană de substanță, remarcată și de Mircea Zăciu și de Stancu Ilin (dar mai vizibilă e o tentație barbiană, reflectată în epitele ermetizante sau abstractizante). Primește pentru carte vorbe frumoase de la Vintilă Horia, care o admiră pentru "claritatea /.../ simbolică" (asta se trage, fără-ndoială, din școala latină) și o consideră – flatant eminent – "o poetă mare printre poeți mulți și mici" (spre cei din exil bate maliția lui Vintilă Horia).¹⁴ Comentariu mai aplicat îi rezervă însă doar Sanda Stolojan, în *Limite*,¹⁵ evidențind "senzualismul subtil" și pendularea/îmbinarea între "două dimensiuni opuse și necesare: intensitatea și măsura, elanul și reținerea". Despre "senzualitate suavă" vorbește și Mircea Zăciu, constatînd și el o pendulare "între asceză și senzualitate, între ideal și

Dicționar-ul subiectiv de literatură. Argeș (Editura Ordessos, Pitești, 2012), realizat de Sergiu I. Nicolaescu. Ba chiar cîteva vorbe – bune – spune despre ea și Marian Popa, în *Istoria literaturii române de azi pe mîine*, I (versiune revizuită și augmentată, Editura Semne, București, 2009). Din aceste dicționare am luat majoritatea datelor biografice.

⁵ Se poate, deși doamna Ileana Iordache-Streinu mi-a mărturisit că ar avea dubii în această privință; Vladimir Streinu lucra și el, în anii '40, în același Minister al Propagandei unde lucra și Antoaneta și rămîne de mirare că nu l-a căutat/întîlnit niciodată. Ca nepoată cu preocupări literare e, într-adevăr, ciudat să nu-și fi căutat unchiul care era deja o personalitate în domeniu.

⁶ Nu știu dacă și-a terminat de scris *memoriile*, dar fragmente din ele au apărut în *Vatra* în 1996, 1997 și 1998. Chiar neterminate, ele ar merita să apară într-un volum – nu mai spun de poezii! Nu doar pentru valoarea "documentară", ci și pentru limpezimea artistică și eleganța rememorării.

⁷ *Rememorări*, în *Vatra*, nr. 9/1998.

⁸ Cf. interviului din *Vatra*, nr. 5/1998.

⁹ *Yo que soy tiempo...*, în *Vatra*, nr. 3/1998.

¹⁰ *Dicționarul scriitorilor români*, A-C, p. 300.

¹¹ Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 94.

¹² Cf. interviul din *Vatra*, nr. 5/1998.

¹³ Colofonul zice că ediția a fost îngrijită de Eugen Drăguțescu, Mircea Popescu și Gino Viana, iar volumul a fost tras în 666 de exemplare.

¹⁴ Cf. *Vatra*, nr. 4/1998, unde e reprodușă scrisoarea lui Vintilă Horia, trimisă Antoanetei la 12 aprilie 1971.

¹⁵ Numărul pe decembrie 1971; comentariul e reproduș în *Vatra*, nr. 4/1998.

epicureic”.¹⁶ Dar dacă Marian Popa are dreptate (și are) iar ”simbolurile sunt din genul sălbatic – feline, fiare, ciute, șerpi, sânge”,¹⁷ devine că senzualitatea nu poate fi chiar suavă, ci doar bine ținută în frâu și reprimată prin sublimări ori condensată imploziv în simboale cu ardență (spirituală și senzuală deopotrivă). Cam așa și e în peisajele epifanice ale Antoanetei, unde misteriozitatea are mereu electricitate senzuală și tulburarea lumii induce un fel de narcoză. Peisajele ce ies de sub această pensulă cu firele muiate în mister surprind clipa de transfigurare, momentul de salt în turbureală și de subvertire narcotică a lumii. E o descripție aparent detașată, cu o scriitură contemplativă, a intrării în vrajă, a crizei de miraj, cu destule infuzii senzuale lîngă seninătatea de reportaj: ”Semne de foc s-arătau în dumbravă./ Cîrd de lăstuni mai veghea pe ulucă./ Valea, pădurea, le sorbea o nălucă./ Greerii goi ațipeau în otavă.// Vremea în pruni se sfia să se culce./ Duh de pripas vînturase ghiocul./ Ceasul din urmă-și plinise sorocul./ Zodii de om cu ochii pe cruce.// Fiara, tiptil, cobora pe potecă./ Lotru sihastru cu luna-n privire!// Tremură-n ea nădejde de mire./ Șale subțiri ca ața-n suveică” etc. (*Presimțire*). Antoaneta are o imaginație austeră, concentrată (poate unde vrea să reproducă într-adevăr ”esențele unei lirici subtile și profunde”, cum zice Zăciu),¹⁸ dar stările pe care le reportează sunt, în general, de transport, de alunecare: ”Ce leneșă înfrîngere în pleoape!// O rază se strecoară nevăzută/ Și tremură învinsă între gene.// Conturul scade-n umbră, se destramă./ Te doare zborul clipei în orbită./ Tăcerea fără rost din întuneric.// În sânge, domolit, se-ngîină somnul./ Fără-ncetare mintea născocește/ Mănunchi îmbelșugat de-nchipuiri.// Aluneci, deodată, în genune./ Zadarnic cauți zorii între cețuri./ Măsoară ceasul, vremea, din perete” (*Somn*). Ce-i al ei e al ei, însă: știe prea bine să insinueze în reverie o undă de primejdie și să tensioneze astfel stările, unind narcoza cu panica: ”Viața-nțirzie amețită în valuri./ Clipa e somn și mirare și preget!// Visul mîngîie o tristețe de algă.// Farmecul lumii se topește în mare./ Ochiul bolnav de ostrov și lumină/ Caută umbra în odihna din mîluri.// Spaima-nfioară și trupul de șarpe./ Ochiul veghează, cel viclean de morenă./ Gura suspină îmbătută de sânge./ Vine iubirea ca un chip de nălucă./ Scutură frunza și mărgeanul în floare./ Vremea se-nchide, speriată, în scoică” (*Marină*). Versuri de exil (tema exilului flutură deschis în cîteva piese), era inevitabil ca Antoaneta să nu parcurgă în primul rînd constelația reveriei de natale și să nu dea curs, într-un climat melancolic, reveriei anamnetice: ”La umbra curatelor mîini/ anii s-au împlinit spornic./ glasuri mă îndemnau din fîntîni// Muma mea, nenuntită, Pădurea,/ legăna pruncii./ Sînul proaspăt de rouă/ ademenea smei.// Rătăceam învoită/ prin sîmburi și șoapte/ înmulțite în vînt.// Minuni fără număr/ îmi ațineau calea.// Și mă vroiam în văzduhul/ care mînuia zborul/ somnoroaselor păsări.// Mă însoțeam cu Nimicul./ cu clipa golașă, cu dorul/ care-mi ispita jocul” (*Copilărie*). Nostalgiiile ”se topec”, într-adevăr, ”în plăcerea memorării”, cum constată Mircea Zăciu,¹⁹ și sunt antrenate într-o feerie scripturală de mare candoare prerafaelită, apropiind-o pe Antoaneta, cu voie ori fără, de viziunea candid-fantastă a lui Emil Botta. Dar ”gîndirismul” ei tardiv e discret și fără doctrină, chiar dacă și ea vede poezia, alegoric, în proiectul asistențial al grației și al cooperării: ”În lutul neplîns/ nici de om, nici de prunc,/ a zăbovit/ din zori pînă seara;/ izbăvită de timp/ lumina mi-a îndrumat mîna.// Rotunjeam toarte, copăi/ începute de Domnul” (*Olar*). Ce-i drept, evenimentul – fie că-i de peisaj, fie că-i eveniment, ca să zic așa, contemplativ, fie că-i unul participativ – e revelat întotdeauna ca epifanie, fie că-i străbătut de unda erotică, fie că-i străbătut de presimțiri funeste. Asta ar putea ține de patentul gîndirist, mai ales că metafora Antoanetei, dusă mereu spre contragere, sublimează și domesticește, de regulă, o violență (fie senzorială, fie pur traumatică), făcînd transparent un tipar expresionist bine așezat sub

¹⁶ Mircea Zăciu, *op. cit.*, p. 301.

¹⁷ Marian Popa, *op. cit.*, p. 1088.

¹⁸ Mircea Zăciu., *op. cit.*

¹⁹ Idem.

notațiile descriptive: ”Tremură plopii la capăt de lume./ Fără zăbavă, nu, fără odihnă:/ grabnic, cu spor, ca un șarpe în umbră.// Noaptea se-nalță și țipă ca o bufniță./ Fără prihană, nu, fără pricină:/ trupul de ger e bătut și de viscol.// Goală e vița de vie-n rugină!/ Fără aromă, nu, fără duh de tămâie:/ Buna Vestire îngheață în sloiuri!” (*Triptic*, III). Clasicistă, ar fi fost mirare să nu facă mică paradă de teme clasice și să nu gloseze pe seama lui *Narcis*, a *Tristiei* ori a *Morții lui Don Quijote*; nu e, însă, pură poezie de reflecție și glosă, ci poezie întoarsă spre – și asumată – confesiv; confesionale nu mai puțin mediate decât celelalte, căci Antoanetei nu-i place confesiunea imediată, ci doar cea implicită.